

Дәріс 5. Рейтинг жүйесіндегі үлкен деректер

Дилемма: Smart Technologies

Үлкен деректердің пайдалылығы бұл күндері соңғы пайдаланушыларға оңай сатылады, тіпті іс жүзінде компания үшін құндылығы әлдеқайда көп. Мысал ретінде смарт-электр энергиясын есептегіш болып табылады.

Электр энергиясының дәстүрлі есептегіші - электр энергиясының қанша пайдаланылғанын өлшейтін қарапайым құрылғы. Ол сіздің үйіңізде орнатылады, есептеуіштердің көрсеткіштерін электрмен жабдықтаушы компанияға өзіңіз хабарлайды, немесе компания өкілі сізге ай сайын келіп, осы көрсеткіштерді жазып отырады, содан кейін олардың негізінде шот-фактура жазып беріледі. Кез келген жағдайда компанияның қызметкерлері сізге тексеріспен келеді.

Бірақ бүгінгі таңда дамыған елдерде үй шаруашылықтарының көбі электр энергиясын есептегіштердің жаңа буынын орнатып жатыр. Мысалы, Ұлыбританияда смарт-есептеуіштерді орнату бойынша ауқымды бағдарлама іске қосылды және 2020 жылға қарай оларды 26 млн үй шаруашылығына орнатуды жоспарлап отыр. Сатылым жақсы жүріп жатыр. Әзірлеушілер бұл «ақылды» электр энергиясын есептегіштер бізге электр энергиясы үшін төлемді азайтуға көмектеседі деп есептейді, себебі олар электр энергиясының қанша пайдаланылатынын және оның қанша тұратынын көрсетеді. Осы ақпаратты көріп, адам үнемдей бастайды. Бірақ дисплей сізге қараған минуттың құны төмен екенін көрсете алады (сағат сайын оған жүгірмес едіңіз, сіз болар ма едіңіз?). Мұндай дисплейлер электр энергиясын тұтынуды айтарлықтай азайтатынына күмәнім бар. Ол аз десеңіз, смарт-электр энергиясын есептегіштер арнайы тарифтерді қалай қолдану керектігін біледі, сәйкесінше, азаматтарды тәуліктің әр мезгілінде арзан энергиямен қамтамасыз етеді. Олар ақылды!

Бірақ электр энергетикасы компаниялары үшін бізді арзан энергиямен қамтамасыз ету тиімді болып табыла ма? Есептеуіштер тиімді болуы керек, себебі компаниялар оларды орнатуды белсенді түрде жақтайды. Мәселе мынада, мұндай есептеуіштерді орнатқаннан кейін электр энергетикалық компанияларға үйден үйге баратын адамдарды жұмысқа алып, есептеуіштердің көрсеткіштерін жазудың қажеті жоқ. Бұл шығындардың айтарлықтай қысқаруы. Ал тарифтердің өзгеруі орташа тұтынушыны, әсіресе егде жастағы адамдарды шатастыруы мүмкін, ал үнемдеудің орнына олар электр энергиясын пайдаланғаны үшін, мысалы, ең жоғары уақытта неғұрлым жоғары мөлшерлеме төлеуі тиіс.

Әрине, «ақылды» технология тұтынушылар үшін қауіпті деп айтуға болмайды, себебі ол іс жүзінде гүлдейтін азаматтарды алдайды. Ол адамдардың өмірін әлдеқайда жеңілдетеді алады. Мысал ретінде смартфоннан басқаруға болатын "ақылды" термостат (тұтынушының көзқарасы бойынша ақылды) беремін. Мұндай термостат үйде ешкім болмаған кезде анықтап, бөлме температурасын автоматты түрде төмендетеді. Ал сіз аз төлейсіз. Ал термостатқа үйге жақындап келе жатқаныңыз туралы белгі беруге болады.

«Ақылды» электр энергиясын есептегіштер *Big Data технологиясын іс жүзінде қолданудың мысалдары болып табылады*, бұл ретте іс жүзінде бір жақты жеңілдіктер (компаниялар үшін) және тұтынушы үшін күмәнді, ол әлі де есептеуішті орнатуды «өтейді». Оларды ешкім тегін орнатпайды, ал электр энергиясы үшін төлемнің нақты қысқаруы туралы деректер аз, егер «ақылды» есептеуіштер жақында ғана пайда болған болса.

Үлкен Босс

Бұл әлемде үлкен деректер бізді басқара бастайды деп сенімді түрде айтуға болады. Тек АҚШ-та ғана 800 мыңға жуық адам ірі деректер компаниялары төлейді. Бірақ *Big Data технологиялары* жалданып жұмыс істеуді және компаниялар жалдаған адамдардың өз жұмыстарын қалай орындайтынын да бақылайды. Азат ету кезінде, бұл туралы қазірдің өзінде айтылып үлгерді, әлемде миллионнан астам жүргізуші бар, оларды үлкен деректер басқарады. Бұл компания көптеген басқалары сияқты тұтынушыға бағдарланған. Сенбі күні дүкендерде дүйсенбіге қарағанда көп адам жұмыс істейді. Мейрамханаларда жұма және сенбі күндері кешке қызметкерлер көп, ал кез келген жағдайда таңертеңгіге қарағанда сағат 20:00-де көп. Ал жалпы таңертең көптеген мейрамханалар жабылады. Олар түскі үзіліс пен кешкі асқа баса назар аударады.

Big Data технологиялары персоналды пайдалану мен орналастыруды оңтайландыруға мүмкіндік береді, көбінесе, тіпті минутына! Бұл компания үшін өте тиімді, бірақ ол қызметкерлер үшін қайғылы салдарларға әкеп соғуы мүмкін — қолайсыз жұмыс уақыты, тұрақты кестенің болмауы және табыстың азаюы.

Егер сізде тұрақты кесте болса, жұмыстан тыс өміріңізді жоспарлауға болады. Бірақ егер сіздің жұмыс кестесіңіз *Big Data технологияларын пайдалана отырып құрылса*, күн сайын қоңырау шалуға дайын болуыңыз керек. Мысалы, олар ауа райының қолайсыздығына уәде береді, ал ауа райының қолайсыз кезінде мейрамханаңызға көбірек адам келеді. Немесе, керісінше, аз келеді. Компанияңыз жаңбырда өндірген тауарларды сатып алған дұрыс немесе дүкеніңізге жаңбырда келмеген дұрыс. Үлкен деректер Бәрі біледі, және сіздің жұмыс берушіңізге ұсыным жасаңыз. Ал сен азап шегетін адамсың. Ештеңені жоспарлай алмайсың. Егер сіздің келісім-шартыңызда ең төменгі жалақы, жұмыс уақытының ең аз саны көрсетілмесе, онда сіз кейбір айларда пәтер үшін ақы төлей алмайсыз және сонымен бірге қандай да бір қосымша ақша таба алмайсыз, себебі сіз жауынгерлік әзірлік жағдайында болуға мәжбүрсіз.

Жапонияда, ал қазір басқа да бірқатар елдерде жай ғана тәсіл деп аталады, немесе «жай ғана уақыт» тәсілі, кейбір өндірушілер арасында танымал. Бұл түгендеуді жедел басқару жүйесі. Барлық ресурстар, оның ішінде персонал, материалдар, жабдықтар үздіксіз өндірістік процесті қамтамасыз ету үшін пайдаланылады. Транзит кезінде өнімнің (бөліктің, материалдың) уақытын және тиісінше шикізаттың, материалдардың, компоненттердің ең аз қорын барынша азайтуды болжайды, сәйкесінше олардың шығындары жоқ сақтау орны, орасан зор сақтау орындары. Барлығы өндіріске «доңғалақтан» түседі. Жүйе түгендеуді есепке алу мен бақылауды жеңілдетеді, өндірістік үй-жайларды ұтымды пайдалануға ықпал етеді және шығындарды азайтады. Яғни жеткізуші дайындаушы емес, компоненттер мен материалдарды сақтағаны үшін ақы төлейді. Алайда үздіксіз өндіріс процеске қатысушылардың барлығының үйлестірілген жұмысын талап етеді. Мұндай тәсіл алғаш қолданылған Жапонияда мүмкін, бірақ Латын Америкасында емес, мысалы.

Бұл тәсіл *Big Data технологияларын қолданумен айтарлықтай жеңілдетілді*. Бірақ осылайша жұмыс істейтін компаниялар науқастануы бойынша демалыс пен демалыс ақысын төлемеу үшін тұрақты қызметкерлерден жиі құтылады. Адамдар штаттан тыс қызметкерлерге айналады — және компания оларды тек нақты тапсырыс болған кезде ғана шақырады. Компоненттер мен материалдар жеткізіледі, жұмыс қоңырау бойынша жұмыс істейтін адамдар арасында біржолата емес, таратылады және бұл адамдарға жұмыс істеген сағаттары үшін де, өндірілетін тауарлардың саны үшін де ақы төленеді. Бұл компания үшін тиімді. Бірақ адамдарға емес.

Uber-ге қарсы бірнеше талап-арыздар берілді, ал Ұлыбританияда мейрамханалардан тапсырыстар жеткізетін *UberEats бөлімшесі жалдаған курьерлердің қарсылық көрсетуі де болды*. Бастапқыда курьерлерге сағатына £ 20 өте жақсы мөлшерлеме ұсынылды, содан кейін алгоритм әлдеқайда күрделі болды. Әрбір жеткізу үшін аз сома болды, содан кейін олар әр миля үшін, қарбалас сағаттарды жеткізу үшін қосымша ақы ұсынды және т.б. Бірақ компанияның жұмысты қамтамасыз етуге деген қызығушылығы сияқты шегерімдер де болды. АҚШ-та жүргізушілерге тиісті төлемдері бар тұрақты қызметкерлер ретінде қарау талап етілген - қоңырау түскеніне немесе келмегеніне қарамастан, сағатына белгіленген ставканы төлеу. Бірақ қабылданған шешімдер жұмысшылардың құқықтарын қорғаушы ұйымдардың мемлекеттері мен күш-қуатына байланысты. Бір жерде компанияның пайдасына, бір жерде қызметкерлердің пайдасына шешім қабылданады. Бірақ осыдан кейін компания осы мемлекеттерді тастап кетуі мүмкін, ал қызметкерлер жұмыстан мүлдем айырылады.

Қазір жалданып жұмыс істеу үшін машиналар да қолданылады, кейде тек бірінші кезеңде ғана түйіндемелерді арам шөптерден тазарту жүргізіледі. Мысалы, сізде өте жақсы біліктілік, тамаша сілтемелер бар, бірақ түйіндемеңізді бірнеше ұйымға жібергеніңізге қарамастан, сіз ешқашан әңгімелесу үшін шақырылмағансыз. Бәлкім, сіз зейнеткерлік жастасыз, ал машина сізді бірінші кезеңде арам шөптен оятқан шығар. Сіз туралы егжей-тегжейлі ақпаратқа ешкім қараған жоқ! Машиналар әлеуметтік желілер профильдері арқылы айналдырыңыз. Мысалы, машина сізді интроверт және лонжер деп бағалаған, және де солай. Жүйе компанияға жақсы сай келмейді деп шешеді, себебі жұмыс клиенттермен қарым-қатынас жасауды көздейді. Бірақ, бәлкім, сіз адамдармен жұмыс істеуде үлкен жұмыс істейсіз, ал жұмыстан тыс жерде жалғыз болғанды ұнатасыз. Дегенмен, алгоритм сізді сәйкесінше санаттап үлгерді, ал сіз автоматты түрде жұмысқа үміткерлерден шеттетілдіңіз.

Өкінішке орай, біздің заманымызда мұндай жағдайлар көп, бағалаудың ашықтығы жоқ. Адам үшін жұмыс табу әрқашан күйзеліске ұшырайды, бірақ менеджерлерге қамқорлық жасамайды. Керісінше, қазіргі заманда менеджерлер бұл күйзелісті одан да жоғарылатуға тырысып жатқан сияқты. Адамдарға көптеген тесттер ұсынылады, нәтижесі машинаға енгізіледі және ол шешім қабылдайды. Басшылық жүйені бағалауға сүйенуге дайын, тек машина берген нәтижені қабылдайды, уақытты босқа қалдырғысы келмейді және ұсынылған түйіндемелерді зерттеуге кіріседі. Смарт-машиналар болған кезде неге кез келген адаммен сөйлесуге болады? Бірақ бизнестің кейбір түрлерінде бірде-бір машина адаммен бетпе-бет өзара әрекеттесуді алмастыра алмайды. Адамдарға қарап, олардың адам деңгейінде сөйлеп, қарым-қатынас жасау қабілетін бағалап отыру керек. Машина адамның жасаған әсерін түсіне алмайды.

Қалай болғанда да, Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn-де *жариялаған және кері жүктегеніңіз туралы өте мұқият және ойластырылған болуға кеңес беремін*. Компания лауазымға үміткерлерді таңдаса да, олар сіздің әлеуметтік желілердегі аккаунттарыңызды қарайды. Сіздің пайдаңызға бірдеңе ойнайды — мысалы, әлеуетті жұмыс беруші сіздің спортпен белсенді айналысып, тіпті қыста мұз тесігінде жүзіп жүргеніңізді көреді. Бұл сіз аз ауырып, жұмысты жіберіп алатыныңызды білдіреді. Керемет! Бірақ беттеріңізде мас партияларды қазір де, одан кейін де көрсеңіз, Салмақты компания сіздің кандидатураныңызды жұмыстан шығаруы мүмкін.

Potential employers may also be interested in your friends. Who do you communicate with online? How often do you post? How many comments do you get on them? How many followers do you have on Twitter? Based on the information collected in social networks, *Big Data analysis systems* can draw conclusions about your ability to work in a team, the ability to make connections, and your sociability. That is, in today's world, the available data about

you allows us to give you an assessment, Тұлға түрін анықтаңыз. Деректердің жетіспеушілігі де сипаттама болып табылады, ал кейбір компаниялар бұған алаңдаушылық танытуы мүмкін.

Бірақ, әдетте, нәтижені болжау үшін қолданылатын деректердің тиімділігін тексеру тетігі жоқ. Бұл жағдайда бұл лауазымға үздік үміткерді анықтау болып табылады. Үміткердің мінездемесі мен жұмысқа қойылатын талаптар арасында сәйкестік болса да, оның керемет сай болатындығы факт емес. Жалпы, іріктеу жүйені жасаушының қалауы бойынша өтуі мүмкін. Егер ол бір компанияға сай келмесе, екіншісі істей алады.

Рейтинг

Ұйымдар мен адамдардың рейтингісі де үлкен деректермен байланысты. Бұл рейтинг тағдырды шеше алады. Ол клиенттер санын едәуір көбейтіп, тиісінше қосымша пайда әкеле алады, немесе беделін біржолата бұзып кетуі мүмкін. Қазір біз қазірдің өзінде онлайн рейтингтер жасауға үйренгенбіз — біз өзіміз тұрған қонақ үйлерді, ас ішкен мейрамханаларды, түрлі және мақсатта сатып алынған тауарларды, қызмет көрсету деңгейін және нақты қызметкерлерді бағалаймыз.

Мысалы, әлемнің көптеген саяхатшылары 2000 жылы құрылған американдық саяхат сайты TripAdvisor рейтингін ескереді. Ол әлемдегі ең ірі, ең танымал және сенімді саяхат алаңы болып саналады. Осы сайттың көмегімен әлемнің кез келген еліне саяхатты жоспарлауға болады. Пайдаланушылар үшін сайттың қызметтері тегін, ал олардың саны ай сайын 315 миллион бірегей келушілер! Сайт әлемнің 45 елінде 25 тілде жұмыс істейді. Мазмұнының басым бөлігі Пайдаланушылардың өздері жасаған пікірлерді қалдырып, фотосуреттерді кері жүктейді.

Бұл сайтты саяхат әлеміндегі күш деп атауға болады. Бұл билік оған жарияланған рейтингтер бойынша беріледі. Сайт ұйымға кіру үшін сүзгіге айналады. Сіз сондай-ақ бүкіл әлем бойынша қысқа мерзімге (191 елде және 65 000 қалада) жеке тұрғын үйлерді ұсыну, іздеу және жалға алу базары болып табылатын Airbnb онлайн-платформасын пайдаланған немесе естіген болуыңыз мүмкін. Сіз бүкіл үйді жалға алып, жалға ала аласыз, Ол ішінара болуы мүмкін. Сайт қабылдаушыға және қонаққа контактіні орнатуға көмектеседі. *Airbnb* профиліңізді *Facebook тіркелгіңізбен* байланыстыра аласыз, сондықтан достарыңыздың қайда қалғанын көріп, өз тәжірибелерімен бөлісуді сұрай аласыз (егер олар әлі болмаса). 2008 жылдан бастап платформа іске қосылған кезден бастап 2017 жылға дейін оның көмегімен 150 миллионнан астам адам тұрғын үй тапты.

Airbnb профилін аяқтау міндетті. Пайдаланушы профильдерінде (хосттар да, қонақтар да) басқа пайдаланушылар қалдырған рейтингтер, пікірлер және ұсыныстар бар. Сайт иесі мен әлеуетті қонақ арасындағы жеке хат алмасуға мүмкіндік береді. Төлем веб-сайт арқылы жүзеге асырылады. Қонақ тексергеннен кейін қонақ та, хост та бір-бірі туралы пікір қалдырады және белгілі бір критерийлер жиынтығы бойынша рейтингтер береді. Олардың негізінде екеуінің де рейтингі қалыптастырылады.

Uber такси компаниясында клиенттер жүргізушілерді бағалайды, ал жүргізушілер жолаушыларды бағалайды. Бұл рейтинг шындыққа жанаспайды ма? Жоқ, олай емес. Және бұл рейтинг бағаланғандардың тіпті ойлай алмайтын салдарларына әкеледі. Олар жүргізушіге проблемалар туғызғысы келмеді. Адамдар өз бағалауларының салдарын түсінбеді. Бірақ бұл олардың кінәсі емес, бұл олардың кінәсі критерийлерді кім ойлап тапқан, мысалы, Ұлыбританияда. Олар тек британдықты білмейді. Ағылшындар ешқашан шеткі жаққа шықпайды, ұлттың табиғаты да осындай. Ағылшындар үздік те, ең нашар да бағалардан аулақ болуға тырысады. Әрқашан да. Ол

өзіне ұнаған жағдайда оған төрт жұлдыз береді. Олар «жақсы» немесе тіпті «өте жақсы» дегенді білдіреді. Бірақ, Uber мәліметі бойынша, жүргізуші үшін қолайлы рейтинг 4,6 құрайды. Ал орта есеппен аз табыс табатын жүргізушілер орнынан айырылады, яғни олар деректер базасынан алынып тасталады. Бұл жерде жеке біржақтылық рөл атқара алады.

Рейтингтің тағы бір мысалын қарап көрейікші, бұл жолы білім беру жүйесінде. Бұл жүйені Вашингтондағы мектептерді басқаратын Мишель Риа ойлап тапты. Ол оқыту сапасын бағалауды ұйғарды. Бірақ дұрыс істесеңіз, ол өте қымбат болады, ал бұл салық төлеушілердің ақшасы. Мишель Ри сарапшылардың бақылауына көп сағат жұмсамай, жай ғана оқушылардың бағаларын машинаға түсіруге шешім қабылдады. Барлық мектептерде бұл деректер бар, оны жинау үшін шиеленістірудің қажеті жоқ.

Бұл мұғалімдердің жұмысының жанама көрсеткіштері. Оқушылардың бағалары мұғалімнің қаншалықты жақсы немесе жаман екенін көрсетуі міндетті емес. Нақты және тікелей байланыс жоқ. Бірақ мұны бағалау оңай және арзан. Мұғалімдерді бағалаудың осы жүйесін пайдаланудың бірінші жылында рейтингтің төменгі жағында тұрған мұғалімдердің 2%-ы жұмыстан босатылды. Келесі жылы 5%-ы жұмыстан айырылды. Барлығы 200-ден астам кәсіби оқытушылар жұмыс істейді.

Сөйтіп, жүйелер шеберлікті, тиімділікті, жұмыс сапасын және т.б. көрсететін параметрлерге негізделуі тиіс деген қорытынды жасауға болады. Алгоритм жақсы жазылғандай ғана жақсы, сондай-ақ оны жазған жоғары білікті тұлға.

Кредиттік рейтинг

Біз қазірдің өзінде жұмысқа қабылданбауыңыз мүмкін екенін айтып үлгердік, себебі машина солай шешті. Бірақ сіз де несие ала алмай қалуыңыз мүмкін. Бұрын сіз өзіңізді білетін банк менеджерімен сөйлестіңіз, ол сізге әсер қалдырды және банк сізге несие беру арқылы тәуекелге бар ма, және тәуекел ақталды ма деген мәселені шештіңіз. Бірақ қазір сізге несие беру туралы шешім үлкен деректер негізінде әрекет ететін алгоритммен қабылданады.

Жүйеде сіз алған несиелер, оларды қалай төлегеніңіз, кідірістер мен өткізіп алған төлемдер болған-болмағаны, айыппұлдарды қалай төлегеніңіз туралы деректер жиналады. Әрине, сіздің табысыңыз, мүлкіңіз және оның құны туралы ақпарат, жұмыспен қамтылғандар да, асырауындағылар да отбасы мүшелері ескеріледі. Алгоритм осы деректердің бәрін түсіндіреді және үкім шығарады, және ол оны тез жасайды. Әсіресе *Big Data* жоқ күндерде несиені бекітуге кететін уақытпен салыстырғанда. Егер сіздің жеке банк менеджеріңіз сізге бірдеңе түсіндірсе, енді жүйенің сізді неге осылай бағалағанын білудің жолы жоқ. Және сіз жеке банк менеджерімен жұмыс істегенде сіз сияқты қатені көрсете алмайсыз. Мысалы, Сіз бір кездері өз кінәсінен емес, компьютерлері істен шыққан банктің кінәсінен төлемді кейінге қалдырдыңыз. Сізге айыппұл алынбады, себебі ол сіздің кінәңіз емес, бірақ жүйеде төлем күні туралы ақпарат бар, ал алгоритм оны төлемнің кешігуі ретінде қарастыратын. Ал банктің кінәсінен төлемнің кешігуіне байланысты сізге несиенің қолайлы шарттары аз ұсынылады, себебі жүйе осы қорытындыға келді.

Ұлыбританияның ең танымал микроқаржы институты *Вонга* төлем күнін несиелеу бойынша көшбасшы болып қана қоймай, жұмыс істемейтін несиелердің ең төменгі пайызына ие. Олар *Big Data* технологияларының қаншалықты пайдалы екенін өте ерте түсінді және оларды пайдаланады. *Вонга* компанияға хабарласатын адамдар туралы барлық ақпаратты жинайды — интернеттен табуға болатынның бәрі — және оны жасырмайды. Олар әлеуметтік желілерді, достарды, олардың несие тарихын, Вонгамен байланысу үшін пайдаланған технологияны (бұл онлайн-платформа),

физикалық тұрғыдан өмір сүретін аймақты белсенді түрде зерттейді. Қысқа мерзімді несиені беру туралы шешім қабылдайтын алгоритм мүлдем түсініксіз ережелер бойынша жұмыс істейді. Бірақ ол жұмыс істейді! Мысалы, Бастапқыда компания достары әдетте несиені қайтаратын адам да несиені қайтарады деген жорамал қолданды. Жоқтан гөрі иә болуы әбден мүмкін. Адамдар әдетте несиені өтейтін аймақта тұратын адам да несиені қайтарады. Жоқтан гөрі иә болуы әбден мүмкін. Жүйе уақыт өте келе әлсіреп, анағұрлым тиімді бола бастады. Кейде критерийлер түсініксіз болып көрінеді, кейде оларды жүйеге қосу күнгірт болып көрінеді, бірақ егер ол жұмыс істесе, онда компания дұрыс іс жасап жатыр. Адамдар осы критерийлердің бәрін, олардың несиені өтеумен немесе өтемеумен байланыстылығын физикалық тұрғыдан тексере алмас еді, тіпті мүмкін болса да, солай болмас еді. Ал заманауи технологиялар мұны жасауға мүмкіндік береді. Компания крахмал (бір қарағанда) жорамалдар негізінде жұмыс істесе де табысты. Бұл ең бастысы.

Бірақ үлкен деректер де көптеген несиені тарихын қиратып, жуып-шаюға болмайтын адамдарға қара белгілер қойды. Олар қазір де, болашақта да адамдардың өмірін қиындатып жіберді, себебі ақпарат интернет жабайы табиғатында мәңгі сақталады, ал тағы бір алгоритм, он-жиырма жылдан кейін оны жарыққа шығарып, адамның қаржылық операцияларын қиындата түседі. Түзету жасау өте қиын, кейде мүмкін емес. Ендеше, қандай да бір жасырын алгоритм адам өмірін құртып, тағдырына әсер ете алатынын неге мойындаймыз?

Бұрынғы тәсіл жақсы болды ма? Айту қиын. Барлығының артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Менің ойымша, *Big Data* технологияларын қолдану банктің жеке менеджеріне қарағанда әлдеқайда жақсы, бірақ бір жағдайда – ашық алгоритмдер. Біз осы нақты несиелік баллды неге алғанымызды және қателіктерді қалай тез түзете алатынымызды түсінуіміз керек.

Ақ па, әлде қара ма?

Рейтингтік агенттіктер қазір бүкіл әлемде жұмыс істеп келеді және үлкен деректерді пайдаланады. Бұл несиелік рейтингтер беретін ұйымдар, олар борышкердің қарызын өтеу, пайыздарды уақытында төлеу, сондай-ақ дефолт ықтималдығын көрсетеді. Несиелік рейтингтер ғана емес, сонымен қатар басқару сапасының рейтингі, компанияның сенімділігі және т.б. бар. Бағалы қағаздар бойынша кредиттік рейтингтердің құны бүкіл әлемде бұрыннан талқыланып келеді. «Үлкен үштік» халықаралық рейтинг агенттіктері (*Moody's, Standard & Poor's, Fitch Ratings*) рейтингтік бизнестің шамамен 95%-ын бақылайды.

Соңғы жылдары АҚШ пен Ұлыбританияда рейтингтік агенттіктердің алуан түрлілігі пайда болды, олардың негізін қалаушылар ұйымдардың да, жеке тұлғалардың да рейтингтерін білгісі келетін көптеген әлеуетті клиенттердің бар екенін түсінді. Ал жаңа агенттіктер жеке тұлғалардың өз деректеріне қол жеткізуін сатады. Адамдар *Big Data* технологияларына қол жеткізе алмайтындықтан оны өз бетінше ала *алмайды*. Бірқатар елдерде бұл мәселе қазірдің өзінде заңнамалық деңгейде талқыланып жатыр – біз өзіміз туралы деректерге қол жеткізуге құқылы болуымыз керек.

Бірақ рейтингтік агенттіктер әлі де сауда деректерін алып жатыр. Мысалы, кейбір ұйымдар өздерімен бірге жұмысқа тұруға тырысатын адамдардың несиелік балы үшін оларға жүгінеді. Бірақ адам өз несиесімен қарызы бар болса, бұл оның жаман әкімші болатынын білдірмейді. Ол басқа адамдардың ақшасына өте мұқият қарауы мүмкін. Немесе жақында ғана оқушы жұмысқа тұрып, олардың білім алу несиесі төленбеді. Егер ол әлі жұмыс істемесе, оны қалай төлей алар еді? Бірақ ол қазірдің өзінде нашар несиелік балға ие.

Жалпы, үлкен деректермен жұмыс істеудегі қиындық - ол кейбіреулерге үлкен пайда әкеледі, ал басқаларына зиян келтіреді және тіпті адам өмірін қиратуы мүмкін. Егер тек мемлекет немесе компания жеке тұлғаларға емес, тек мемлекетке немесе компанияға пайда әкелсе, біз *Big Data* технологияларын қолдануды жиі айыптаймыз. Нүктені ешкім көрмейтін алгоритмдер бар. Қалай болғанда да, *Big Data* технологияларының артықшылықтарын өлшеу қажет азшылық немесе тіпті жеке адамдар үшін салдарын ескере отырып, көпшілік үшін.

Менің ойымша, үлкен деректер жақсы немесе жаман нәрсе деп айтуға болмайды. Ол қара мен ақ емес. Үлкен деректердің көптеген реңктері бар, біз оның арқасында жасаған мүмкіндіктерді барынша пайдалануымыз керек және кемшіліктерді жоюымыз керек.

Сілтемелер :

1. Жай үлкен деректер. Санкт-Петербург қаласы, Страта Публ., 2019 жыл. - 148 б.